

CYWILIZACJA GRECKA

W III tysiącleciu p.n.e. na Krecie rozwinęła się **cywilizacja minojska** (nazwa pochodzi od mitycznego władcy Krety - Minosa). Minojczycy stworzyli pismo. Ośrodkami tej cywilizacji były pałace, np. w Knossos (władza była scentralizowana – wszystkie decyzje w sprawie państwa podejmowała jedna osoba, czyli władca). Pałace nie miały charakteru obronnego.

W II tysiącleciu p.n.e. **cywilizacja minojska została zniszczona przez pierwszą grupę plemion greckich**, czyli przez **Achajów** osiedlających się w Grecji. Na Peloponezie (część Płw. Bałkańskiego) stworzyli oni **cywilizację mykeńską** (ośrodek w Mykenach). Mykeńczycy stworzyli pismo i pałace o charakterze obronnym. Ich królestwa (z władzą scentralizowaną) zajmowały duże tereny.

Kryzys wewnętrzny i **najazdy kolejnych plemion greckich (Dorów)** doprowadziły do upadku cywilizacji **mykeńskiej**. Okres podbojów prowadzonych przez Dorów trwał od XII do VIII w. p.n.e.

Dorowie stworzyli własną cywilizację (zerwali z cywilizacją mykeńską). Zamiast scentralizowanej władzy i gospodarki pałacowej stworzyli **niewielkie pod względem obszaru, niezależne od siebie miasta-państwa, czyli polis**. **Liczne góry umożliwiały utrzymanie niezależności poszczególnych polis**, stanowiły niejako naturalną granicę między polis. **Wszystkich Greków pochodzących z różnych polis łączył język (różne odmiany języka greckiego), kultura i wierzenia**. Wielką ojczyznę – **Grecję** – **nazwano Helladą**, natomiast **Greków nazywano Hellenami**. **Głównymi zajęciami Greków było rybołówstwo, handel (było blisko do morza) i hodowla (teren górzisty)**. Na terenie górzystym było mało ziem uprawnych, a opady spadały sporadycznie. Uprawiano oliwki, jęczmień, winną latorośl oraz figowce.

Wraz z osiedleniem się Dorów w Grecji nastąpił okres nazywany **Wiekami Ciemnymi** (trwał do VIII w. p.n.e.), kiedy to nastąpił upadek cywilizacyjny (umiejętność pisania odeszła w zapomnienie).

Sztuka pisania odrodziła się dopiero w VIII w. p.n.e. – Grecy przejęli pismo alfabetyczne od Fenicjan, udoskonalając je. W wyniku odrodzenia się sztuki pisania nastąpił rozkwit literatury greckiej (**Homer: Iliada, Odyseja** – VIII/VII w. p.n.e.).

Po **Wiekach Ciemnych** (XII-VIII w. p.n.e.) nastąpił w historii Grecji **okres archaiczny** (VIII-VI w. p.n.e.), po którym nastąpił **okres klasyczny** (V-IV w. p.n.e.).

W okresie tzw. **Wielkiej Kolonizacji** (VIII-VI w. p.n.e.) Grecy założyli **liczne kolonie poza granicami Grecji właściwej**. Głównymi przyczynami kolonizacji były: poszukiwanie nowych ziem pod uprawę oraz surowców niezbędnych do rozwoju rzemiosła (miedzi, cyny, drewna). Granice poszerzano od Półwyspu Apenińskiego i Sycylii po wybrzeża M. Czarnego. Do skutków kolonizacji należy zaliczyć: ożywienia handlu, rozwój miast, kontakty z cywilizacjami Wschodu oraz przemiany w obyczajowości.

W **VIII w. p.n.e.** w Grecji **zrezygnowano z ustroju zwanego monarchią (władza jednej osoby, przejęta zgodnie z prawem)**. **Początkowo w polis panował ustrój zwany oligarchią (władza niewielkiej grupy obywateli)**, w którym rządziła **arystokracja** – najbogatsi obywatele (niektórzy z nich przejmowali władzę siłą – nazywano ich **tyranami**).

1. PRZYKŁAD GRECKIEJ POLIS - ATENY

Prawo w Atenach:

a) w VII w. p.n.e. Drakon uporządkował prawo karne („drakońskie prawa” – za drobne przewinienia groziły surowe kary, często wymierzano karę śmierci);

b) na początku VI w. p.n.e. Solon umorzył długi i zakazał pożyczek pod zastaw rodziny i własnej osoby, bo wielu obywateli popadało w niewolę;

c) pod koniec VI w. p.n.e. obalono tyranie i w wyniku reformy przeprowadzonej przez Klejstenesa **nastąpił ustrój zwany demokracją (władza wszystkich pełnoprawnych obywateli)**. **W połowie V w. p.n.e., za czasów Peryklesa, ateńska demokracja przeżywała rozkwit.**

Cechy charakterystyczne **ateńskiej demokracji (demokracja bezpośrednia** – wszyscy pełnoprawni obywatele brali udział w rządzeniu państwem, ponieważ zasiadali w Zgromadzeniu Ludowym):

a) Zgromadzenie Ludowe – zasiadali w nim wszyscy pełnoprawni obywatele. Kompetencje: ustalanie wysokości podatków, decyzje o wywołaniu wojny lub zawarciu pokoju, wybór urzędników, eliminowanie wrogów demokracji (ostracyzm) itp.;

b) Rada Pięciuset – organ doradczy złożony z najbardziej doświadczonych obywateli. Kompetencje: ustalanie porządku obrad Zgromadzenia Ludowego i przygotowanie projektów ustaw;

c) urzędnicy – losowani spośród wszystkich obywateli:

- stratedzy – 10 najwyższych urzędników decydujących w sprawach wojskowych,

- archonci – 10 najwyższych urzędników mających prawo wydawania ustaw;

d) sąd skorupkowy (ostracyzm) – skazywanie obywateli, podejrzanych o chęć zagrożenia demokracji, na 10 lat wygnania.

Spoleczeństwo ateńskie:

Obywatele Aten wszyscy wolni mężczyźni, którzy ukończyli 20. rok życia, zróżnicowani majątkowo zajęcia: rządzenie, walka	metojkowie cudzoziemcy, nieposiadający praw politycznych zajęcia: rzemiosło, handel	niewolnicy ludność niewolna (jeńcy lub dłużnicy), nieposiadająca żadnych praw
---	--	---

Kobiety i dzieci były pozbawione praw politycznych.

2. PRZYKŁAD GRECKIEJ POLIS - SPARTA

Początki Sparty sięgają rządów legendarnego założyciela Sparty, czyli Likurga (IX w. p.n.e.).

W połowie VI w. p.n.e. powstał **Związek Peloponeski** – związek państw greckich z Płw. Peloponeskiego (pd. Grecja). Na jego czele stała **Sparta**. Celem tego helleńskiego związku była walka z państwami pn. Grecji – zwłaszcza z Atenami. W połowie **V w. p.n.e.** doszło do **wojny peloponeskiej**, w wyniku której **Sparta** zdobyła **hegemonię (zwierzchnictwo)** w Helladzie, czyli w Grecji.

Ustrojem Sparty była oligarchia.

a) **Geruzja (Rada Starszych)** wybierana przez Zgromadzenie Ludowe, złożona z 28 członków i 2 królów. Kompetencje: przygotowywanie wniosków na Zgromadzenie Ludowe;

b) **dwaj królowie** to dowódcy wojskowi, pełnili również funkcje kapłańskie;

c) **eforowie** – 5 urzędników wybieranych na rok. Kompetencje: kierowanie finansami, polityką zagraniczną i sądownictwem, doradcy królów;

d) **Zgromadzenie Ludowe** – wszyscy pełnoprawni obywatele. Kompetencje: zatwierdzanie lub odrzucanie wniosków bez możliwości dyskusji.

Spoleczeństwo spartańskie:

Obywatele - Spartanie (Spartiaci) wszyscy pełnoprawni obywatele , którzy ukończyli 30. rok życia, posiadali równe nadziały ziemi zajęcia: rządzenie, walka	periojkowie ludność wolna, nieposiadająca praw politycznych, posiadająca pewne swobody zajęcia: rzemiosło, handel	heloci ludność niewolna, nieposiadająca żadnych praw zajęcia: uprawa ziemi, służba domowa
--	--	--

Kobiety i dzieci były pozbawione praw politycznych.

Spartańskie wychowanie było bardzo surowe i podporządkowane dyscyplinie. Spartanie gardzili luksusami, prowadzili selekcję niemowląt (słabe dzieci uśmiercano), przeprowadzali liczne próby wytrzymałości oraz zawody sprawnościowe. Ich sposób wystawiania był lakoniczny (oszczędny, zdawkowy). Nie tylko chłopcy byli przygotowywani do walki – dziewczynki również, ponieważ Spartan było niewielu.

Podstawą wszystkich **armii greckich** byli **ciężkozbrojni piechurzy** – **hoplici**. Ich **szyk bojowy** to **falanga**.

Powiedzenie „wrócić z tarczą lub na tarczy” oznacza ‘być zwycięzcą lub pokonanym’ (jeżeli ktoś stchórzył na polu walki, nie przyjmowano go nawet w domu rodzinnym).

W II w. p.n.e. cała Hellada (Grecja) została podbita przez Rzym.

CZYNNIKI INTEGRUJĄCE STAROŻYTNYCH GREKÓW (integracja była potrzebna, ponieważ istniało wiele greckich polis): język, wierzenia, teatr, igrzyska olimpijskie.

JĘZYK

Posługiwanie się tym samym językiem umożliwiało Grekom (pochodzącym z różnych miast-państw, czyli polis) owocną współpracę. Grecy posługiwali się **pismem alfabetycznym** (Egipcjanie i mieszkańcy Mezopotamii posługiwali się pismem obrazkowym). Od Fenicjan przejęli alfabet, udoskonalając go, m.in. dodali samogłoski.

WIERZENIA

Grecy wierzyli w wielu bogów, czyli byli wyznawcami **religii politeistycznej**. Nadawali wyobrażeniom bóstw cechy antropomorficzne (ludzkie) – przedstawiano bogów jako ludzi. Najważniejszymi greckimi bogami byli:

Zeus – bóg nieba, piorunów, pogody

Hades – bóg podziemi i świata zmarłych

Posejdon – bóg mórz

Hera – żona Zeusa, opiekunka małżeństw i rodzin
Atena – bogini mądrości i wojen sprawiedliwych
Afrodyta – bogini piękności i miłości
Dionizos – bóg wina, zabaw i dzikiej natury
Ares – bóg wojny zaborczej
Demeter – bogini urodzaju
Apollo – opiekun sztuki i 9 muz
Hermes – bóg kupców, posłaniec bogów ze skrzydełkami przy sandałach
Herakles – heros o nadludzkiej sile

Wierzono w możliwość poznania przyszłości. Radzono się bóstwa w **wyroczeni**. Najstynniejsza znajdowała się w Delfach (wyroczenia delficka) – była poświęcona Apollinowi. Kontakt z bóstwem odbywał się za pośrednictwem kapłanki Pytii. Grecy stworzyli wiele **mitów (opowieści o bogach i herosach)**. Zbiór mitów jest nazywany mitologią.

FILOZOFIA

Filozofia to nauka (z gr. philo - miłuję, sophia - mądrość), której nazwę tłumaczy się jako umiłowanie mądrości.

a/ Pierwszymi filozofami byli **sofiści** (wędrowni nauczyciele, którzy uczyli za pieniądze); głosili, że nie ma niesłuszných poglądów, że wszystko jest względne.

b/ Rozwój filozofii:

- **Sokrates** – („Wiem, że nic nie wiem.”) głosił, że istnieje prawda najwyższa, a jej poszukiwanie doskonali człowieka; kazał wsłuchiwać się w głos swoich sumień, by poznać, co dobre a co złe;

- **Platon** – uczeń Sokratesa; stworzył wizję idealnego państwa (rządzonego przez filozofów), w którym wszystko powinno być wspólne; założył szkołę filozoficzną o nazwie Akademia;

- **Arystoteles** – uczeń Platona; głosił „zasadę złotego środka”, czyli zachowania we wszystkim umiaru [np. zarozumialstwo - poczucie własnej wartości - fałszywa skromność]; założył szkołę filozoficzną o nazwie Liceum; stworzył dzieło pt. „Retoryka”.

retoryka – sztuka pięknego przemawiania

IGRZYSKA

Igrzyska odbywały się w Grecji co 4 lata. Były jedną z form oddawania czci bogom (miały charakter religijny). Pierwsze odnotowane igrzyska odbyły się w **776 r. p.n.e.** Najpopularniejsze organizowano w Olimpi. olimpiadą nazywano czteroletni okres przerwy między igrzyskami.

TEATR

Teatr narodził się ze świąt ku czci Dionizosa – boga wina, zabaw i dzikiej natury. Wystawiano wówczas dwa gatunki sztuk zaliczanych do dramatu: tragedie i komedie. Najbardziej znani dramatopisarze to: Ajschylos, Sofokles, Eurypides.

LITERATURA:

a) epika: „Iliada” i „Odyseja” Homera;

b) poezja, np. Safony;

c) dramat: „Antygona” Sofoklesa.

ROZWÓJ NAUKI:

a) fizyka (Archimedes);

b) matematyka (Pitagoras, Tales);

c) medycyna (Hipokrates).

SZTUKA:

a) rzeźba:

- „Atena Dziewica”, „Zeus Olimpijski” (Fidiasz),

- „Dyskobol” (Myron);

b) style kolumn (architektura):

- styl dorycki (prosty),

- styl joński (charakterystyczne były ślimacznice),

- styl koryncki (charakterystyczne były liście akantu).

Często stawiano kolumny przedstawiające kobiety – zwano je kariatydami.

w Atenach na Akropolu wzniesiono świątynię ku czci Ateny tzw. Partenon;

c) ceramika malowana: wazy czerwonofigurowe i czarnofigurowe, zdobione scenami mitologicznymi.

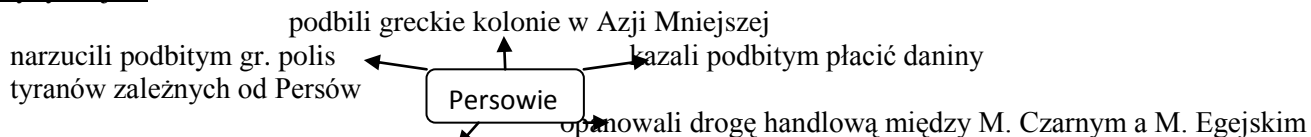
Cudami świata starożytnego były: latarnia morska na wyspie Faros, Kolos Rodyjski, posągi Fidasza (Atena Partenos oraz Zeus w Olimpi).

WOJNY W ŚWIECIE GRECKIM:

- **WOJNY GRECKO-PERSKIE (V w. p.n.e.)**

Państwo perskie powstało w VIII w. p.n.e. Twórcą jego potęgi był Cyrus Wielki. Podstawę armii stanowiła jazda i лучnicy. Ustrojem była monarchia despotyczna.

Przyczyny wojen:

chcieli ukarać Ateny za udzielenie pomocy podbitym Grekom podczas powstania zorganizowanego przeciw Persom

Przebieg:

miejsce bitwy	grecki dowódca	perski dowódca	data	zwycięzca
Maraton	Miltiades (wódz Ateńczyków)	Datis	490 r. p.n.e.	Grecy (Ateńczycy)
Termopile (walka w wąwozie) (bohaterska śmierć 300 Spartan)	Leonidas (wódz Spartan)	Mardonis	480 r. p.n.e.	Persowie
Salamina (walka na wodzie)	Temistokles (wódz Ateńczyków)	Kserkses (król)	480 r. p.n.e.	Grecy (Ateńczycy)
Plateje	Pauzaniusz (wódz Spartan)	Mardonis	479 r. p.n.e.	Grecy (Spartanie)

Skutkiem było utrzymanie niezależności Grecji względem Persji oraz hegemonia (zwierzchnictwo) Aten i Sparty w Helladzie (w Grecji).

- **WOJNA PELOPONESKA (2. połowa V w. p.n.e.)**

Wojna rozegrała się między **Związkiem Morskim** (na czele stały Ateny) a **Związkiem Peloponeskim** (na czele stała Sparta). W jej wyniku hegemonem w Grecji stała się Sparta.

Skutkiem wojny pomiędzy państwami greckimi było ich osłabienie, co wkrótce pozwoliło władcy Macedonii podporządkować sobie Grecję.

MACEDONIA

Rozwój Macedonii nastąpił w IV w. p.n.e. Państwo wzbogaciło się dzięki podbiciu Tracji z kopalniami złota.

W **338 r. p.n.e.** rozegrała się **bitwa pod Cheroneą**, w wyniku której **Grecja została opanowana przez władcę Macedonii**, Filipa II.

Następcą Filipa II był jego syn – **Aleksander Wielki**, zwany Macedońskim. Jego nauczycielem był Arystoteles - grecki filozof, dlatego Aleksander szanował Greków i podziwiał ich kulturę.

Władca Macedonii postanowił zniszczyć potęgę Persów. Podbój Persji został rozpoczęty bitwą pod Issos w 333 r. p.n.e. Militarne sukcesy Aleksandra Wielkiego doprowadziły do opanowania Persji i powstania **imperium (potężnego państwa) macedońskiego**.

Po śmierci młodego Aleksandra imperium podzielono pomiędzy jego dowódców wojskowych.

Okres pomiędzy śmiercią Aleksandra Wielkiego a 30 r. p.n.e. (opaniecie Egiptu przez Rzym) nazywamy **epoką hellenistyczną**, czyli **hellenizmem**.

kultura helleńska – kultura grecka

kultura hellenistyczna – kultura powstała z wymieszania kultury greckiej z kulturami państw wschodnich, podbitych przez Aleksandra Wielkiego.

Opracowali: Alicja Borchert i Marek Borchert